

5. Utunk a nevelőiskola felé II. Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet, 1979.
6. Pedagógiai kézikönyv. Tankönyvkiadó, 1980.
7. Vastag Zoltán: Mikrocsoportok az iskolai osztályokban, Akadémiai Kiadó, 1980.
8. Makarenko művei V. kötet, Budapest, 1955. Tankönyvkiadó.
9. Horváth Lajos: A tanulói önkormányzat fejlesztésének útja az iskola mozgalmi életében, Akadémiai Kiadó, 1979.
10. Petrikás Árpád: Az osztályközösség szervezése és nevelése, Tankönyvkiadó, 1968.
11. Közösségi nevelés az általános iskolában, Tankönyvkiadó, 1970.
12. Dr. Kelemen László: A közösségi nevelés pszichológiai vonatkozásai, Borsod megyei Tanács Műv. Osztálya, 1971.
13. Mérei Ferenc: Közösségek rejtett hálózata, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1981.

KOVÁCS DEZSÓNÉ
Budapest

A tanulás irányítása a napközi otthonban

Több éve dolgozunk már az új nevelési-oktatási tervek alapján. A gyakorlati megvalósítás során szerzett tapasztalatok közül – a tanórán kívüli nevelés területéről – csupán egyet kívánok kiemelni: *a gyerekek fölkészülése a tanítási órákra nem megfelelő, vagyis nem tudnak hatékonyan tanulni.*

E főváros szerte jelentkező probléma meghatározta a jelen tanév napközis továbbképzésének tematikáját. Egész évben a tanulás-irányítással foglalkozunk, elméletben és gyakorlatban egyaránt, s tanuláslélektani alapelvektől a tanulási technikák elsajátításáig; sorra vesszük a differenciált fejlesztés lehetőségeit is.

A tanulási tevékenységről

Tanulási tevékenységre a napközis csoportokban naponta sor kerül. A tervezett idő alatt a gyerekeknek föl kell készülniük a tanítási órákra – képességeiknek megfelelően.

E foglalkozás *pedagógiai célja*: a tanulási önállóság kialakítása, a helyes tanulási módszerek, s az egyes tantárgyak sajátos tanulási technikájának elsajátítása, alkalmazása. Mindezek a munkára nevelés fontos eszközei.

Helye a napirendben: A szellemi munka számára legkedvezőbb időpontba kell kerülnie: délelőtt például 8–10 óra között, délután fél 3–4 óráig.

Fontos szempont az is, hogy előzze meg, és *föltétlenül kövesse szabadidős tevékenység.*

Meg kell teremtenünk a tanulási idő védettségét is. A gyerekek ez idő alatt sem korrepetáláson, sem szakköri foglalkozáson nem vehetnek részt.

Ismeretes, hogy a jelzett foglalkozás *nem frontális*. Kivételt képez az 1. osztályos csoport a betűtanítás időszakában, bár ekkor már elkezdődik a szoktatás a tanulási önállóság irányában.

Tanulás alatt a gyerekek – főleg az 1–2. osztályosok – *képesség szerinti csoportokban ülnek*: önállóak, részleges segítségre szorulóak, intenzív fejlesztést igénylők. 3. osztálytól megengedhetjük a kölcsönös választás alapján létrejött családok, örsök, csapatok szerinti ülést. Ekkorra ugyanis – általában – kialakulnak a tanulási szokások (tanuló párok), s a felelősök is öntevékenyen működnek.

Írásomban a *Budapest X. kerület Sibrik Miklós úti általános iskola* egyik első és egyik negyedik osztályos csoportjának egy-egy tanulási tevékenységét vázolom. Azt szeretném bemutatni, hogyan készítjük föl a gyerekeket – differenciáltan – a tanítási órákra. Azt is érzékeltetem, hogy a pedagógiai célból – a jelzett időpontban – mennyit sikerült megvalósítani. Ez azonban csak akkor lesz világos, ha a tanulás-irányítás mozzanataival megismerkedünk.

A tanulás-irányítás mozzanatai

Előkészítés

Szervezési teendők: megfelelő környezeti feltételek megteremtése, tanszerek, segédkönyvek, rajzeszközök (kézimunka) előkészítése.

Motiváció: munkára hangolás – derűs nevelői magatartással; a tervezett szabadidős program földerítése, esetleg módosítása a tanulók kívánságai szerint.

Problémák tisztázása a tananyaggal kapcsolatban; új tanulási technika ismertetése, ill. ismert tanulási technika fölidézése.

Önálló tanulás

Valamennyi gyerek önállóan dolgozik. Közben a nevelő készségfejlesztést végez – előre tervezetten (kikkel, mit?) a törzsanyagból. Megfigyeli (lejegyzi) az egyes gyerekek tanulási technikáját; ellenőriz – szükség szerint.

Ellenőrzés

A nevelő, a feladatok elkészítése után a felelősök (tanulópárok) bevonásával közvetlenül és közvetetten is ellenőriz, tervezetten minőségileg, valamennyi gyereket pedig mennyiségileg. A nevelő – úgy vélem – akkor nyugodt, ha mindegyik növényke föladatát minőségileg ellenőrizte és javította. Ez azonban igen sok tényezőtől függ.

Értékelés

A munka eredményessége szempontjából értékeli a nevelő. A megbeszélte tanulási módszert milyen hatékonysággal alkalmazták a gyerekek (+ munkafegyelem, teljesítmény). Minden tanulót önmaga fejlődéséhez viszonyít.

Az elsős foglalkozás

E foglalkozásra december első hetében került sor. Ekkor a gyerekek a *gy* betűt tanulták.

A „házi” feladat: *gy* betűvel szavak írása a füzetbe, olvasásból, a *gy* betű gyakorlása. Ennek módjait a kartársnő rám bízta.

Előkészítés

Tanulás előtt a felelősök jelentettek. Az időjárás tájékoztató (+följegyzés) után *meggyöződtem a megfelelő eszközök előkészítéséről* (taneszközök; rajzlap, színes, kézimunka stb.) azoknak, akik előbb elkészülnek.

– Gyerekek! – most tanulni fogunk – mondtam. *Miután elvégeztük munkánkat, moziba megyünk.* Közös kívánságokat volt „*A róka és a medve*” című mesesorozat megtekintése, ezért vettük be a programunkba.

– *Ki, hogyan dolgozott a tanítási órákon?* Kik kaptak piros pontot, csillagot? Miért? (A gyenge tanulók esetében: – Különösen örülök...)

– A tanórai jó munkátokért külön is kívánhattok valamit. (Cél: ösztönzés és az eddig tanult írott betűk gyakorlása.) Kívánságokatok írátok le! (mese, játék, le-

mez, zene, bábozás) Lacika! tedd bele a „varázstarisznyába”! Tanulás végeztével az a gyerek húzhat, akinek kifogástalan volt a munkafegyelme és a munkája.

Itt jegyzem meg, hogy jó munkára nemcsak színes szabadidős programokkal stb. ösztönzöm tanulóimat – különösen 1. osztályos csoportban –, hanem játékos módszerekkel, sok-sok tevékenykedtetéssel, mozgatással is. Erre – mint azt a következőkben látni fogják – a szabadidős élményeket is fölhasználom.

– Tudja-e mindenki, hogy mi a feladata? Ki nem emlékszik rá? (Azoknak meg-súgom.)

Decembertől (körülbelül) már 1. osztályos csoportban sem hangozhat el naponta (a táblára sem írhatjuk föl), hogy mi a lecke, csak abban az esetben, ha a csoport zöme nem tudja, ill. nem érti. Megjegyzésük a gyerek dolga. Erre kezdettől fogva szoktatunk. Kötelesség-, feladattudatot formálunk, amely első lépés a tanulási önállóság kialakításában.

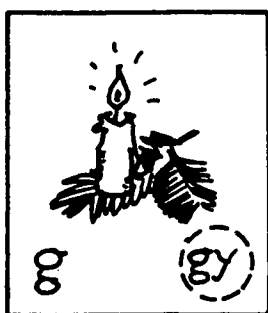
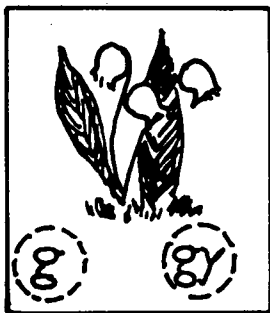
Olvasás

– Munkánkat olvasással kezdjük. Mielőtt „Elindul a gőzös...” szívjunk be egy kis „fűtőanyagot”! (Szellőztetés, mélylégzés.)

Betűfelismerés – differenciáltan

Betűkártyákat mutattam föl. Az intenzív fejlesztést igénylő tanulók, a jelzett ének ritmusára mozgáskísérettel hangoztatták: *g, sz, s, k, gy, t, b, c*. A többiek hal-kan énekeltek, majd a betűkártyák elfogytával az *á Á Bumm!* kártyák fölmutatására fékezett, majd megállt a „vonat”.

Betűdifferenciálást képekről is végeztünk a gyengébbekkel. Ehhez nagyméret színes, rajzokat készítettem. A megfelelő szóban hallott hang képét, a betűt bekarikázták a gyerekek.

Az ismert betűkből alkotott szavak olvasása, írása is differenciált munkában történt. Így:

– Miért villamosoztunk az elmúlt héten a városban? (– Azért, hogy megnézzük a Corvin Áruház karácsonyi kirakatát.)

– Sétánkról sokat beszélgettünk; a kirakatot, rengeteg játékkal le is rajzoltuk mesenaplónkba. Az ügyesek egyes játékok nevét a rajz mellé írták. Most képzeletben egy játékboltba utazunk.

Ekkor sárga és fehér lapocskákat osztottam ki. – Akik fehér „jegyet” kaptak – mondtam a gyerekeknek –, azok olvassák el a rajta levő szót, utána rajzolják le! (Például: ágy, egy, gyík, gyár stb.) A sárga „jegyek” tulajdonosai írják le a kirakat-

ban látott játékok közül azt, amelyiknek minden betűjét ismerik! – Ha mindannyian elkészültök, indulhat a képzeletbeli villamos! (Utánzó mozgás.)

– Megérkeztünk! – mondtam és a mágneslámpához mentem, ahol nyomtatott kis- és nagy-, valamint írott betűvel (i-vel jelölöm) az alábbi szóképeket raktam ki:

JÁTÉKOK

egér
maci (i)
GYÖNGY
gomba

gyorsvonat (i)
Gyáva Oroszlán
törpe
néger baba (i)

– Ebben az üzletben az a gyerek vásárolhat – mondtam –, aki el tudja olvasni egy-egy játék nevét, és mond róla valamit. (A betűfajták olvasásának gyakorlása, mondatalkotás.)

– Kinek vásárolnál szívesen? (A testvéremnek stb.)

Íróasztalomon bábfalam egy kifeszített zöld vászon volt. Néhány színes sztaniolecsikkel kirakatot varázsoltunk belőle.

– Gyerekek! – a kirakatrendezéshez utasítást kaptunk. (Mondatok olvasása, értelmezése, összekapcsolása cselekvéssel.)

A T Á B L A K É P E

Így kérem:

A baba üljön! A törpe álljon!
A vonat a sinen legyen!
Gyorsan a többit is!

– Kész a kirakat! Hogyan csináltuk? Tudósítsd pajtásaidat róla! (Mondatfűzés játékmikrofonba a történes sorrendjében.)

– Jól dolgoztatok! Most Dorka (ő már tud olvasni) szórakoztat benneteket a „Gögös”-ből (tehetség gondozás).

Húsz percnyi munka után kis szünetet tartottam frissítő gyakorlatokkal. Nyitott ablak mellett Kriszta tornáztatott. Ezt, az „*Iglice szívem...*” című ének követte, közben csukló és ujjmozgatást végeztek a gyerekek. Mondókát is mondtak:

„Tik-tak, tik-tak óra néni,
Mutatója időt méri.
Ha figyeled, sose késel,
Tanulással hamar végzel...”

Önálló tanulás

Írás

– Meg tudjátok-e csinálni az írást? – kérdeztem. Van-e valakinek problémája? (Az írnivaló differenciált volt.) A tanulók válaszaiból meggyőződtem arról, hogy mindenki önállóan meg tud birkózni az írás leckével.

– Néhányan ismeritek már az órát – folytattam. Többször végeztünk *időtervezést*. Mit gondoltok, mennyi idő szükséges az írásbeli elvégzéséhez? (Öt, tíz perc.) Dorka, Zsolti, jegyezzétek le! Ez annyi idő – szemléltettem –, amíg az óramutató innen ideér.

– Ma arra fogok különösen figyelni, hogyan tudjátok már saját munkátokat ellenőrizni? (*Önellenőrzés.*)

Az önálló munka közben differenciált föladatokat adtam a gyerekeknek. (Ezeket a fölkészülés során tervezem.)

A differenciált föladatok:

A gyengék (kijelölt) betűket vadásztak a „Dörmögő”-ből. A közepesek közül néhányan feloldó, rajzos munkát kaptak – egyéneként mást, például; rajzolj: szőlőt, gyöngysort, gyárat, pongyolát, magyar zászlót stb. Dorka, aki már olvas, levelet kapott tőlem. Ez állt benne: *Ird le, mi mindent szeretnél adni anyunak, mamának, testvérednek karácsonyra!*

Ellenörzés, értékelés

A tanulási idő vége felé a három tanulmányi felelős mennyiségileg ellenörizte a leckéket, én minőségileg. Nagy örömmre azonban már minőségre vonatkozó megállapításaik voltak. Ha folyamatosan szoktatjuk őket, kb. november közepétől bevonhatók az értékelésbe.

Íme, Karcsi jelentése:

– Éva néninek jelentem, hogy a csoportomban senkinek sem adnék piros pontot, mert: Laci kiment a vonalból, Gyöngyi nem tette rá az i-re a pontot, Zoli betűi kicsit soványak, Brigittának nem szabályos sem a betűalakítása, sem a kapcsolása.

– Kérlék! – mondtam – nézd meg Brigitta munkáját még egyszer! (Ő a leggyengébb.)

– Most szebben írt, mint az elmúlt napokban – mondta Karcsi.

Na látod! – megszavazunk neki egy piros pontot az igyekezetéért? (Szavazás.)

(A felelősök jelentése közben szoktunk pontozni. A piros pontokból péntekenként, a heti értékeléskor dicséretet születnek. A csoport jutalmi: mozi-, színház-, múzeumlátogatások, meseszakkörön való részvétel az úttörőházban.)

A szimbólumok, külső megerősítések az év vége felé csökkennek, második osztályban leszoktatom rólá a gyerekeket, mert csökkentik az érdeklődést.)

A felelősök jelentése után összehasonlítottuk a tervezett időt a ráfordított idővel. Megállapítottuk, hogy kinek jobb az időérzéke. A munka intenzitása nagyszerű volt. A „házi” és a + föladatokat 35 perc alatt végezték el a gyerekek. Mindenki „testre szabottan”.

Az egyéni teljesítményt, ill. a csoport munkáját az előre megbeszélte szempont alapján értékeltem. Elmondtam, hogy kik képesek már saját munkájuk ellenörzésére. Kiknek jó (javult) a munkatempója, munkafegyelme. Sok gyereket megdicsértem. Külön jutalom volt: a képességéhez mért, legjobb teljesítményt nyújtó gyerek – a piros pont mellett – húzhatott a „varázstarisznyából”. Tízóraizás alatt az ő kedvenc lemezét hallgattuk.

* * *

Ha a napköziotthon-vezetők folyamatosan szoktatják a gyerekeket, majd elsajátítatják velük a helyes tanulási módszereket, ezek birtokában a gyerekeknek kb. 3–4. osztályos korukra meg kellene szerezniük a tanulási önállóságot.

Sajnos, a gyakorlatban még messze vagyunk ettől. A fővárosban, főleg a peremkerületekben, a napköziben még mindig sok a képesítés nélküli. A csoportok szinte évente kapnak új nevelőt. Az alapképző tanfolyamok (elvégzése mindenkinek kötelező kerületi továbbképzések mellett iskolánkban is próbáljuk a kezdőket fölkészíteni, segíteni).

Az alább leírt foglalkozás, iskolánk 26 csoportvezetője részére, házi bemutató volt májusban. A tervet én készítettem, a foglalkozást *Göllner Károly* kezdő tanító vezette.

A negyedikes foglalkozás

A gyerekek kiszellőztettek, átrendezték a termet. Négyes asztaloknál „csapatokban” ültek. Az asztalokon tanszerek, a szabadidős tevékenységhez használandó eszközök, ezenkívül: Ablak-Zsiráf, Képes Gyermeklexikon, Helyesírási Tanácsadó Szótár, Idegen Szavak Kéziszótára és Magyar Értelmező Kéziszótár volt.

Előkészítés

A gyerekek beszámoltak az iskolában történelekről. Ki hányasra felelt, mely tantárgyból sikerült, főleg a gyengéknek javítani. Ki rontott? Mi az oka? Hogyan lehetne kiküszöbölni?

Tanulás után a nevelő kézilabda-mérkőzést ajánlott szabadidős tevékenységként.

Házi feladatot matematikából, környezetismeretből, magyar nyelv és irodalomból kaptak a gyerekek.

A nevelő megkérdezte, hogy kinek van problémája. Nyolcan jelentkeztek, hogy ők nem tudnak megbirkózni a matematikaleckével. Csoportvezetők, tanulmányi felelősök kínálták föl segítségüket.

Tanulási módszer: A helyes (egyéni) tanulási sorrend és időtervezés. Ezt már egyénileg végezték a gyerekek. „Tervező lap”-juk nyílásaiba – az általuk választott sorrendben – elhelyezték a tantárgyakat jelölő papírszalagokat. Mellé írták, hogy hány perc alatt képesek elkészíteni az adott leckét.

Egy tanuló fölolvasta és indokolta az egyénileg választott sorrendet, időt. Így:

– Először a (nekem) legkönnyebbel, az irodalommal foglalkozom. (Bemelegítési effektus.) A szóbelivel kezdem (megértés), majd az írásbelivel folytatom. Ez körülbelül 25 perc. Azután a matematikát „számítom ki”. Kell rá 30 perc, mert nekem az a legnehezebb. A tanulást a környezetismerettel zárom, ami 10 percet vesz igénybe.

– Ki tervezett másképp? – kérdezte a nevelő. Két tanulót meghallgatott abból a célból, hogy e tanulási technika tudatosult-e már bennük kellő mértékben.

Önálló tanulás

Az önálló tanulás ideje alatt a nevelő három gyereknek segített matematikából, majd ellenőrizte néhány tanulópár munkáját; instrukciót adott a felelősöknek.

A környezetismeret anyagot a csoportvezetők segítségével végeztette el. A jó tanulók kérdéssort állítottak össze, amelyre írásban feleltek csoporttársaik. A fölkeszülés mértékéről a nevelő és a tanulmányi felelősök „menet közben” kaptak képet. A tanító ennek alapján határozta meg a korrekciót.

A matematikalecke olyan jellegű volt, hogy a felelősök önállóan tudták ellenőrizni. A hibátlan példákat „kipipálták”, a hibásakat aláhúzták, javították.

„A magyar tenger” című olvasmányból differenciáltan készültek a tanulók. (Az olvasási technikával küszködő gyerekeket tanulópárjuk olvastatta.)

A differenciált feladatok:

- Ismeretlen szavak kikeresése az olvasmányból, értelmezése a megfelelő segédkönyvből, például: posvány, rianás stb.
- Vers-, meseírás a Balatonról.
- Beszámoló az olvasmányról – előzetes élmények alapján.
- Illusztráció, „képregény”; a tó nyári, téli arculata.
- Egy hangulatos rész bemutatása.
- Egy tetszőleges szakasz megtanulása.
- Balesetveszély – újságcikkek fölolvastása (önálló gyűjtés).

Az ellenőrzéskor kis vetélkedő kerekedett. A vállalkozók fölolvasták fogalmazásaikat. A félig kész alkotások csattanós befejezést kaptak. Mások véleményt mondtak a stílusról, előadásmódról. Az illusztrációk, képsorok a faliújságra kerültek, majd – az újságcikkekhez kapcsolódóan – sokféle veszélyre hívták föl társaik figyelmét.

Értékelés

A tanulás végeztével három tanuló értékelte saját munkáját. Önértékelésük reális volt. Ezután összehasonlították a tervezett időt a ráfordított idővel. A nevelő elmondta, hogy a jelzett tanulási technika kinél miért vezetett eredményre. Kiemelte a csapatmunkát.

* * *

A házi bemutatókon kívül, évente két alkalommal (2 hetes időtartamban) tanulási mérést is végzünk a következő szempontok alapján:

1. A házi feladat mennyisége.
2. Tervezett idő – ráfordított idő.
3. Hogyan segítik az ismeretanyag megszilárdítását, elmélyítését? (Módszerek, segédkönyvek, egyéb.)
4. A differenciált fejlesztést kikkel hogyan végzik?
5. A felkészülés mértéke, ill. mélysége.
6. Észrevételek, javaslatok.

A tanulással kapcsolatos vizsgálódások – tényanyagok alapján – igen hasznosnak bizonyultak. Általános képet kaptunk egy adott szakasról. Kirajzolódtak a nehézséget jelentő „gócok” is, amelyek megszabják a következő időszak tennivalóit.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Hebb: Tanuláspszichológia; *J. Rudnianski*: Hogyan tanuljak?; *Kugemann*: Megtanulok tanulni; *Meixner I.*: Én is tudok olvasni.

POLLÁK RICHÁRD

Baja

Az orosz nyelv oktatása az általános iskola IV. osztályában

Az utóbbi években világszerte egyre többen foglalkoznak a nyelvtanulással, nyelvoktatással. Ezen belül az egyik legfőbb vitatott kérdés, hogy a gyermekkori nyelvtanulásnak melyik a legmegfelelőbb, legoptimálisabb kezdési időpontja. A szakemberek a tanulópszichológia görbéjét figyelembe véve a nyelvtanulás megkezdésének optimális időpontjának az ösztönös tanulás és a tudatos tanulás görbéjének találkozásában határozták meg. Ez az időpont a 8–9. életévre tehető. Ennek okát abban látják, hogy a tanulók utánzási készsége igen jó, artikulációs bázisuk még nem merevedett meg, így idegen nyelvi kiejtésük igen jól formálható. Ebben az életkorban gátlás nélküli beszédhajlandóság, magas fokú aktivitás tapasztalható, nem zavarják a tanulót az anyanyelvi hatások.

A magyar iskolarendszerben eddig az első idegen nyelv oktatása általánosan 10 éves korban kezdődött az 5. osztályban. A jövő tanévtől kezdve Az általános iskolai